

CORRECTURA ÉS REVISIO.

A correctura- és revisio-olvasás nagy szerepet játszik művészetünkben s igen fontos és felelősségteljes föladat jut osztályrészül annak, a ki a nyomdában azzal van megbízva, hogy a correcturák és revisiók alkalmával a szedésben előforduló hibákat és hiányokat megtalálja és azokat kiküszöbölje. — Isten adományán, az éléslátáson kívül, a correctura-olvasás főkellékei: a körültekintő figyelem, higgadság, nyugalom és türelem.

Ez azonban csak az érem egyik oldala: a *phisikai*. Szerencsés a corrector, ha a természettől oly vérmérséklettel van megáldva, mely ezen phisikai föltételeknek mintegy biztosítékát képezi. Az érem másik oldala *sakképzettséget*, nem csekély *szellemi készütséget*, *értelmet* és *műveltséget* jelképez elkerülhetetlen szükségükül.

A correctornak anyanyelvén kívül, melyet természetesen nyelvtanilag úgy, mint irodalmilag teljesen bírnia kell, az *általános* és főképen az *idegen nyelvbeli ismeretekben* legalább oly járatosnak kell lennie, hogy adandó alkalommal zavarba ne jőjjön és fönn ne akadjon.

A corrector *szakképzettségét* illetőleg kívánatos, hogy az a szedés technikájában annyi otthonosságot tanúsítson, hogy a szedés helyes vagy helytelen kivételét megítélni képes legyen s valamely a szedés keretébe bele nem illő sort vagy rossz beosztást fölismerjen és annak helyesbítését javasolja. Ne legyen szórszálhasogató, hideg és merev corrector csupán, hanem az ízlés iránt érzékkel bíró szakember is, a ki az általa kijelöltekért helytáll és tollvonásait meggyőző érvekkel támogatja.

A következetesség és jó emlékezőtehetség is azon erények közé tartozik, melyekkel a correctornak szintén nagy mértékben kell bírnia. Persze, hogy alapot és irányt is kell adni a correctornak, mert nálunk, fájdalom, a helyesírás még nincs teljesen és véglegesen szabályozva s e tekintetben különböző nézeteknek és szokásoknak kell hódolni. Az ezekhez való alkalmazkodás nagyban megnehezíti tehát a corrector föladatát, mert a hány *írói önkény* létezik, annyiféle *következetességet* kell az olvasásnál szem előtt tartania. Ez oly viszásság, melyen egyhamar segíteni nem lehet és nem is tartozik a nyomdász föladatai közé.

Az egész nagy nyomdákat kivéve, nálunk Budapesten rendszerint *egy* ember végzi a *correctori* és *revisori* teendőket, t. i. maga a factor, a mi az üzletre nem előnyös, mert különösen ott, hol sok a correctura, ezek miatt az üzletvezető akarva nem akarva kénytelen egyéb fontos teendőket elhanyagolni. Tapasztalásból tudom ezt, mert magam is voltam elég hosszú ideig abban a nem irigylendő helyzetben.

És hogy a correcturák mennyi dolgot adnak, hogyan lelkiismeretesen és nyomdász-szemponthól is egé-

szen helyesen akarjuk végezni, azt csak az képes megítélni, a kinek alkalmá volt ezen teendőkkel állandóan foglalkozni.

Aztán tudvalevőleg még az a módszer, mely beillenék a XIX. század egyik nevezetes csodájának és nálunk meg a közelgő millennium alkalmából mint legújabb vívmány éppen kapóra jönne, — mondom, az a módszer tehát nincsen még föltalálva, hogy egy szedő *hiba nélkül* szedjen. Meg kell elégednünk azzal, hogy vannak sok szórakozott, fölületes és pongyolán dolgozó szedőink között oly derék szedőink is, a kik legalább *kevés hibával* és *correct* szednek.

A correctura-olvasás *három* részre oszlik és pedig:

1. a szedő keze alól legelőbb kikerülő hasábcorrecturára;
2. a tördelés utáni correcturára (revisio);
3. a géprevisióra.

Azt mindenesetre törvényes szabályul kell tekinteni, hogy a szedő keze alól kikerülő bármely apróságnak egy első correcturán kell átmennie, hogy az, ha rákerül a sor, a nyomásra egészen rendben legyen; mert a revisiók gyors meneténél könnyen megeshetik, hogy a sebtiben való összehasonlítás-és átolvasásnál egyet-más kikerüli az ember figyelmét és hiba marad valamely nyomtatványban, másrészt pedig maga a gépben eszközözendő javítgatás, toldozgatás-foltozgatás fölötte időtrabló művelet.

A correctura-olvasás tiszta és szabatos munkálattal igényel a javítók részéről. A használandó jelek világosak és minden kétséget kizárók s a kijelölt helyhez lehetőleg közelállók legyenek, hogy a szedő szeme könnyen és hamar rábukkanjon azokra és gyorsan végezhesse az árral való helyesbítést.

A különböző javítási műveleteknél, a következő eljárás követendő:

1. Általánosan tudva van, hogy az *első* correctura a kézirattal való összehasonlítás elvén alapszik s így a javítónoknak egyebek mellett különösen arra kell ügyelni, nem maradt-e ki a kéziratból valami, vagy nem szedett-e a szedő ugyanegy passust kétszer, a bekezdések és kimenetek összevágna-e a kéziratéival, vagy nem fordított-e el a szedő egyes szókat stb. stb. Mert szabály az, hogy a kéziratához ragaszkodni kell, csak azon esetben nem, ha annak írója a nyelvtani vagy elfogadott irodalmi szabályok ellen alaposan vét. Ez esetben a corrector kötelességszerűleg jár el, ha némi előnyös változtatásokat ejt a correcturán. Persze, hogy az baj, ha ilyesmire van szükség; mert a szedő természetesen rossz szemmel nézi a nem az ő hibájából eredő kijelöléseket s rendszeren önkénykedéssel vádolja a jóhiszeműleg eljáró correctort. Ezen azonban segíteni nem lehet s nem is fog ez megszűnni, valameddig rossz kéziratok és írni nem tudó emberek léteznek. Tehát soha!

A kézirattal való összehasonlítás alatt nem azt értem, hogy a corrector szemé folyton ott tapadjon a kéziraton, mert így nem igen fog haladni a munkájával; s különösen egészen síma műveknél, folyóiratoknál stb. elégséges, ha minden nagyobb mondat után tekint csak a kéziratba, de legfőképp csak akkor, ha egy-egy szó gyanusnak, nem odavalónak vagy értelemzavarónak s a mondat-szerkezet összefüggéstelennek tetszik neki.

Számokkal, dátumokkal, problémákkal vagy egyéb idegenszerűségekkel vegyített szedésnél azonban a szemnek folyton a kézirat és a correctura szoros

megfigyelése között kell váltakoznia, a mi gyorsan és sikeresen csak úgy végezhető, ha balkezünket a kézirat sorain végigvezetjük. (Ezt az eljárást különben általánosságban, szükség és belátás szerint alkalmazhatja a corrector.) Így nem lehet tévedés, ugrás, nem veszíthetjük el a fonalat s nem kell örökösen kutatni és keresgélni. — Ha olvasás közben zavartatunk, vagy bármi okból meg kell az olvasást szakítani, az elhagyott helyet a kéziraton úgy, mint a correcturán színes írónnal megjelöljük, hogy később minden keresés nélkül újra megkezdhessük az olvasást ott, a hol elhagytuk.

Különös nagy pontosságot igényel a számok olvasása; itt a legszigorúbb összehasonlítás szükséges. Ennél a műveletnél jó ugyan, ha a gyorsabb munka szempontjából egy megbízható egyén a kéziratot figyeli meg, de nekem mégis csak az a meggyőződése, hogy legjobb, ha maga a corrector, a ki elvégre mégis csak felelős marad érte, egyedül végzi a számokkal való bíbelődést is. Mert a nem fölületesen dolgozó s munkáját kedvvel és lelkiismeretes pontossággal végző corrector mégis csak önmagában bízhatik leginkább.

Az első correctura *alapossága* tekintetéből, különösen a hol sok a hiba, a gyakorlatban azt vélném legcélravezetőbbnek, ha a kézirattal történt összehasonlítás után a javítók még egyszer átfuthatná ugyanazt a correcturát, az értelem, a netán észre nem vett hibák, idegen betűk, arányos beosztás és helyes elválasztás szempontjából. Az igaz, hogy ehhez idő is kell, a mi a correctornak vajmi ritkán áll rendelkezésre.

2. A mi a *második*, azaz a tördelés utáni correcturát (revisio) illeti, azt, ha a szerzőtől vagy a meg-

rendelőtől visszaérkezik, szintén át kell még egyszer futni; mert a többnyire laikus szerző vagy megrendelő kézvonása nem elég biztosíték arra, hogy az a munka teljesen hibátlan és nyugodt lélekkel sajtó alá adható. Különösen szükséges az ismételt átolvasás kényesebb természetű műveknél, valamint kisebb munkáknál, u. m. körleveleknél, számláknál, levélfejeknél stb. Továbbá árjegyzékeknel, ábrákkal ellátott műveknél, hol a clichék alaposan szemügyre veendőek, nincsen-e valamelyik fordítva elhelyezve, s a megjelölés és hivatkozás helyes-e. Általában véve pedig, hogy a beosztás mindenütt és mindenkép szabályos- és a szemnek tetszetős-e s az esetleges címek egyöntetűen vannak-e tartva.

3. Nagy gondot és figyelmet igényel a javítónoki teendők *harmadik*, betetőző része: a *gép-revisio*.

Ha a revisor a gépből kikerült levonatot a kezébe kapja, legyen az egész íves, félíves vagy negyedíves nyomtatvány, azt helyesen össze-kell az illető alakra hajtania és legelső sorban meggyőződnie arról, jól van-e a forma kilőve és hogy a lapszámok (a netáni folytatás figyelembevételével is) helyesek-e? Ezután az ívet ismét szétnyitja és maga elé teszi s meggyőződvén a forma helyes zárásáról is, a gyakorlott szem gyorsaságával megvizsgálja az oldalak széleit, különösen azok legelső sorait, nincsen-e valami elcsúszva, elesve, elfordítva vagy ferdítve; főképp ritkított szedésnél az elcsúszamlás igen gyakori; megvizsgálja, nem fekszenek-e némely sorok; nincs-e itt-ott a forma alatt valami; nincsenek-e egyes részek elnyomorítva; nem mutatkoznak-e spiesssek; ügyel az élő lapcímekre, a normára, a signaturára és az esetleges marginálisokra, hogy helyesek és hibátlanok legyenek.

Ujságoknál, folyóiratoknál, hol hirdetések vannak és sok a czímбетű, ügyelettel kell lennie a blokádkra, a kihúzott betűkre; ábrákkal ellátott munkáknál pedig arra, hogy az egyengetés alkalmával a gépmester nem fordított-e meg vagy cserélt-e el egy-egy clichét; pár sorból álló accidenziákat — meggyőződven azoknak az eredeti papíron való helyes beosztása- és állásáról, — a kétszeres correctura daczára még egyszer és utoljára átfut a saját lelkiismerete megnyugtatása és egyéni reputációja végett. Mert csunya egy tolakodó ördög az az ügynevezett sajtóhiba: üldöző rémként jelenik az meg minden képzelhető alakban, mikor meg sem álmodja az ember s nem egy keserű óra előidézője.

Táblázatoknál arra kell ügyelni a revisornak, hogy a sarkok és egyéb vonalak jól összeállanak- és -illenek-e; egyik vagy másik linea nem áll-e föl; nem hiányzik-e egészen; nincsen-e valamelyik megfordítva, elhajolva, elgörbülve vagy egyébként megromogva; a fej a lábbal összevág-e; a keresztvonalzat teljesen rendben van-e.

Ügyelettel kell lennie arra is, hogy minden nyomtatványon az impressum — ez az elmaradhatlan kellék — rajta legyen.

Kötelessége végre még a gépmestert a nyomás körül mutatkozó netáni hiányokra föltűnő jelekkel a revisión, vagy előszóval figyelmessé tenni.

Miután a föntmondottak értelmében minden már rendben van és a levonatot a szerző-correcturával is előbb már összehasonlította, a még netán szükséges helyesbítések után, reávezetvén a dátumot és a nyomtatandó mennyiséget, aláírja a revisiót.

A gép-revisiót még egy *utánanéző ív* szokta kö-

vetni a szedő részére, a ki a revisio helyes eszközléseért felelősséggel tartozik. Mindamellet, a netáni kellemetlenségek kikerülése és a saját megnyugtató végett, a corrector (factor) is megnézi még egyszer a gép-levonatot s a gyakorlat és tapasztalat nagyon is mellette szól ez óvatosságnak, mely nem egyszer szerencsés megakadályozója a makulatura-nyomásnak.

Nagyon jó szokás az, mely egyes nagy nyomdákban dívik, hogy a sok utánanézés és kiigazítást igénylő formákból levonatot adnak és aztán ismét kiemelik a rendesen csak erre a célra szolgáló gépből. Így a revisor is, meg a szedő is alaposan és kényelmesen csinálhatja meg a revisiót, kár és idővesztéség nélkül. Ilyen fényűzést persze kisebb nyomda nem engedhet meg magának.

A mint e vázlatból kitűnik s bevezető soraimban is rámutattam, a correctura- és revisio-olvasás szakmánk legszükségesebb és leglényegesebb teendője. A corrector főadata betöltésében missiót teljesít, s csakis akkor érdemli meg a »corrector« nevet, ha ismeretei és műveltsége folytán emelkedett ez állásra s küldetését észszerűen fölfogva, maga iránt bizalmat és rokonszenvet ébresztőleg működik a nyomdászat e tág mezején.

Viszont szedő szaktársainktól is joggal meg lehet kívánni azt, hogy a corrector munkáját lehetőleg megkönnyítsék *gondos, figyelmes és egyöntetű szedés* által.

A tényezők komoly, vállvetett igyekezete egészséges viszonyokat teremt, a mi nem maradhat nyom nélkül és mindenkor igazságot szolgáltat azoknak, a kik amaz öröndetes viszonyok céltudatos előmozdítói voltak.

Kleinmann Frigyes.